

El Teatre-Museu Dalí, resultat de l'afany obsessiu de recerca de l'artista

Montse Aguer

Directora del Centre d'Estudis Dalinians

Revista de Girona, any L, núm. 222, gener-febrer de 2004

Un espai singular; un model museogràfic a partir de la concepció determinada d'un artista, per potenciar les possibilitats semàntiques de la seva creació; una obra destacada, disposada de manera que es prioritza el que aporten els conceptes i les idees per damunt del que ofereix l'historicisme cronològic, i una mirada distinta: és part del que trobem i necessitem per entendre el Teatre-Museu Dalí de Figueres. Dalí, en crear aquesta obra total, aquest gran objecte surrealista, o "ready-made", com l'havia qualificat ell mateix alguna vegada, es torna a desmarcar dels corrents de moda i ofereix un centre ple de suggerències, afirmacions i provocacions, que aconseguen despertar l'interès de tots els visitants-espectadors.

Aquest centre museístic és l'edifici que configura l'estructura general de la creativitat daliniana, que ofereix un recorregut per la trajectòria artística, però també vital, de Salvador Dalí, des dels plantejaments expositius del surrealisme i del mateix autor. Podem resseguir en aquest centre la trajectòria artística de Dalí: teles impressionistes, cubistes, puntillistes, fauvistes, fins arribar al surrealisme, a la seva època classicista i mística-nuclear, les obres relacionades amb els avenços de la ciència, i les seves darreres creacions, del 1980 al 1983, en què Dalí recupera els grans clàssics, especialment Michelangelo i Velázquez. Hi trobem un Dalí provocador, místic, escenogràfic, apassionat per la ciència i també, ben present, el Dalí de la darrera època.

Ignacio Gómez de Liaño, l'ha qualificat de "teatre de la memòria", semblant al que va idear en el Renaixement l'humanista i hermetista venecià Giulio Camillo, que anomena el seu Teatre "amb tot de noms; diu que és una ment edificada o construïda, i també que és una ment i una ànima amb finestres. Pretén que totes les coses que la ment humana pot concebre i que no podem veure amb els ulls corporals, les podem expressar mitjançant uns signes materials determinats, de tal manera que l'espectador pot percebre a l'instant amb els seus ulls tot el que altrament restaria amagat en les pregoneses de la ment humana. I és per l'aspecte físic que en diu Teatre".

La figura i l'obra de Dalí són universalment conegudes i reconegudes. I per entendre-les millor es fa ineludible la visita al Teatre-Museu, on l'artista ha concentrat tota la seva riquesa artística i cultural, i la seva saviesa. És un museu que assoleix un dels objectius del seu creador: no deixa indiferent ningú, tothom en surt enriquit -, tal com ja ens insinua el pintor al sostre del Palau del Vent, des d'on fa ploure l'or sobre els espectadors sorpresos, la ciutat de Figueres i tot l'Empordà-. L'artista, amb la seva imaginació sense límits, incansable, permet als visitants d'aquest gran objecte surrealista entreveure l'existència de noves visions, de nous conceptes i pensaments.

Obres com L'espectre del sex-appeal, La panera del pa, Galarina, Leda atòmica, Ocell putrefacte, Poseia d'Amèrica –posteriorment titulada Els atletes còsmics-, Autoretrat tou amb bacon fregit o Retrat de Picasso, donen una idea de la magnífica col.lecció que s'exhibeix. Col.lecció a la qual cal afegir una gran quantitat de dibuixos i documents, imprescindibles tots ells per entrar a fons en l'anàlisi de Dalí, i les adquisicions dels darrers anys: Noia de Figueres –oli que va mostrar a Picasso en la primera visita que Dalí li va fer a París-, Composició surrealista. Pell de gallina inaugural, Guillem Tell i Gradiva, Paisatge pagà mitjà, L'apoteosi del dòlar, El nas de Napoleó transformat en una dona encinta que passeja la seva ombra malencònica entre les ruïnes originals o Retrat de Laurence Olivier en el paper de Ricard III, que enriqueixen la visita i especialment les etapes que fins ara eren menys representades al seu Teatre-Museu.

El procés de creació del Teatre-Museu va començar l'any 1961 i, finalment, es va inaugurar el 28 de setembre de 1974, si bé el museu es va anar definint fins el 1989 amb la mort del pintor, ja que Salvador Dalí hi va anar fent aportacions i canvis fins els darrers moments. El 27 de setembre de 1974, un dia abans de la inauguració oficial, declara a "Diario de Barcelona": "Voy a estar trabajando en él (el Teatre-Museu) siempre (...) lo que el público verá este año en el Museo no es más que una parte infinitesimal de lo que irá llegando y de lo que voy a aportar (...) O sea que lo que aquí ahora se verá no es más que un principio".

Actualment, amb el nom de Teatre-Museu Dalí s'inclouen dos espais museístics: -el primer és el format pel vell teatre municipal, construcció del segle XIX projectada per l'arquitecte Roca i Bros, incendiat i convertit en Teatre-Museu a partir dels criteris i el disseny del propi pintor. Aquest conjunt forma un únic objecte artístic on cada element és una part indestriable del tot, és una creació de l'artista que s'ha de mantenir tal com ell la va concebre.

-el segon és el conjunt de sales resultat de les progressives ampliacions del Teatre-Museu: les sales pertanyents a Torre Galatea, edifici adquirit el 1981, i les d'un edifici annex, comprat el 1992 per la Fundació Gala-Salvador Dalí, i on es pot contemplar la col.lecció "Dalí.Joies", provinents de l'Owen Cheatham Foundation, col.lecció que significa una renovació en la tradició de la joieria i que està constituïda per peces dissenyades, no per ser enteses, sinó per provocar en el visitant-espectador una inspiració de tipus espiritual. Les joies simbolitzen la unitat cosmogònica del segle.

El primer espai és Dalí. Algunes de les estances, fins i tot, van ser batejades pel pintor. Així, per exemple, podem visitar la "sala del tresor" (per la configuració de la sala: de cofre envellutat de vermell i per l'especial rellevància de les obres que allotja), la "sala de les peixateries" (anomenada d'aquesta manera per pertànyer en el passat al lloc del mercat de Figueres), o la "sala de les obres mestres", on es troba part de la col.lecció privada de Salvador Dalí, amb obres d'alguns pintors que li agradaven especialment, com ara Marià Fortuny, Modest Urgell, Gerard Dou, Meissonier, El Greco, Marcel Duchamp i Bouguereau. A més, en el segon pis del Teatre-Museu, podem admirar les obres d'Antoni Pitxot, amic del pintor, una relació que venia familiarment de lluny i el qual, a més a més, col.labora en la construcció i definició del Teatre-Museu. A la planta baixa, hi ha obres d'Evarist Vallès.

Entrar en el Teatre-Museu és entrar en un escenari fascinant, entrar a formar part d'un joc proposat per Salvador Dalí, d'un somni teatral. Hi ha sales que polaritzen la mirada de tots els visitants com la de Mae West: una instal·lació tridimensional i anamòrfica, realitzada a partir d'un original de Salvador Dalí que s'exhibeix a l'Art Institute de Chicago. Dalí, per dur-la a terme, va comptar amb la col·laboració de l'arquitecte i dissenyador Oscar Tusquets.

I no podem oblidar la cúpula geodèsica i emblemàtica, dissenyada per l'arquitecte Emilio Pérez Piñero. Aquesta enorme i impactant estructura reticular transparent, que presideix l'antic escenari del teatre municipal –sobre les ruïnes del qual va emergir el Teatre-Museu Dalí- i que s'ha convertit en un element indissociable del nostre Museu. Ni tampoc el pati central –l'antic pati de butaques-, amb la instal·lació vertical formada pel Cadillac, conegut com Taxi plujós. Aquest pati de butaques de l'antic teatre, és i representa una invitació a una festa dionisiaca: la nostra visita al Museu. L'enorme escultura de la reina Ester d'Ernst Fuchs, que estira, amb les seves cadenes la columna de pneumàtics, el bust de François Girardon i l'esclau de Michelangelo, juntament amb la barca de Gala, conformen, tots ells, el monument surrealista més gran del món.

Si afegim en aquesta gran instal·lació les joies dissenyades pel Mestre, els estudis per a telons de fons de ballet i teatre, els dibuixos, els gravats, els nombrosos jocs òptics, ens trobem el Dalí polifacètic i singular, l'home del Renaixement, l'escriptor, pensador i filòsof.

Cadascun dels espais i de les obres del Teatre-Museu exerceixen una gran atracció i, sobretot, desprenen un misteri especial. Per això, els visitants continuen i continuaran fent cua atrets per aquest inefable secret que és l'atracció del geni, el misteri. Dalí ens obre una porta al món, i al món de l'inconscient.

El Teatre-Museu Dalí significa la projecció i la concreció de totes les il·lusions i les energies creatives de l'artista, i és resultat del seu obsessiu afany de recerca. Tal com va explicar el propi Dalí: "És evident que existeixen altres mons, això segur; però, com ja he dit moltes vegades, aquests altres mons es troben en el nostre, resideixen a la terra i precisament al centre de la cúpula del museu Dalí, on hi ha tot el nou món insospitat i al·lucinant del surrealisme".